

ARİSTOTELES'İN ERDEM ANLAYIŐI ÜZERİNE BİR İNCELEME

A TREATISE ON ARISTOTLE'S CONCEPTION OF VIRTUE

Mehmet AÇIKGÖZ

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı, Sakarya, Türkiye

*e-mail: mehmet.cemil2749@gmail.com

ÖZET

Geçmişten günümüze kadar insanlık tarihi ve felsefe tarihi boyunca toplumsal anlamda erdem ve bilgelik, ölçülülük, cesaret, adalet kavramları, düşünürlerin etik alanlarında oldukça önemli bir yer tutar. Aristoteles'in erdem üzerine olan düşüncelerine incelediğimizde erdemın doğasının ne olduğu, onun, mutluluk ve iyi bağlantısı üzerine düşünülmüş ve durulmuştur. Erdemın araştırılmasında kullanılan kavram orta olma ile açıklanır. Bu noktada erdem iki düşünce ekseninde ifade edilmiştir. Karakter erdemler ve Düşünce erdemler konu kapsamında değerlendirilir. Etik alanına ilişkin konuları değerlendirdiği yapıtları Eudemos'a Etik ve Nikomakhos'a Etik başlıca başvuru kaynağı olarak kullanılır.

Anahtar Kelimeler: Karakter erdemi, düşünce erdemi, iyi, mutluluk, bilgelik, ölçülülük, cesaret, adalet

JEL KODU: N9

ABSTRACT

The concepts of virtue and wisdom, moderation, courage, justice in the social sense have an important place in the ethical fields of thinkers throughout the history of humanity and philosophy from past to present. When we look at Aristotle's thoughts on virtue, what the nature of virtue is, its connection to happiness and good has been considered and focused on. The concept used in the investigation of virtue is explained by being medium. At this point, virtue has been expressed in two axes of thought. Character virtues and Thought virtues are evaluated within the scope of the subject. His works, in which he evaluates the issues in the field of ethics, are used as the main reference source for Eudemos Ethics and Nicomachus Ethics.

Key Words: Character virtue, virtue of thought, good, happiness, wisdom, temperance, courage, muscle

JEL CODE: N9

GİRİŐ

Erdem ahlakının düşünce tarihinde geçmişten günümüze kadar en önemli temsilcilerinden birisi olarak varlığını gösteren Aristoteles hem kendi döneminde Antik çağda hem de daha sonraki dönemlere damgasını vurmuş, ahlak kapsamında erdem üzerine kapsamlı araştırmalar sonucunda yazılar yazmıştır. Ahlak çerçevesinde erdem hakkında derin düşüncelere sahip nadir düşünürlerdendir. Yaşadığı dönemde farklı düşüncelere sahip Aristoteles, Platon'un fikirlerine karşı yeni düşünceler ortaya koymasına rağmen Platon'u her zaman takip yapmaya çalışmıştır. Bunların yanı sıra felsefenin birçok temel konusunda olduğu gibi ahlak konusunda da öncü fikirlere sahip olmuş ve kendisinden sonra gelen düşünürleri olumlu bir şekilde etkilemeyi başarmıştır. Aristoteles'in erdem görüşü bilgi ve politika anlayışıyla her zaman yakınlık göstermiştir, fakat Hocasından farklı bir düşünce ve anlayışa' da sahip görünmektedir. Aristoteles insanın ahlak çerçevesinde erdemli olduğunu iddia etmiştir. O halde insan Őu soruyu sormalıdır. Etik bakış açısıyla erdem nedir? Erdem bir davranış ve alışkanlık modeli, uygun durumlarda belli şekillerde yaşama ve duygusal eğilimidir. Aristoteles uygun ya da doğru duygular içinde olmanın iyi bir yaşam sürmek için altın orta terimini her zaman merkeze almıştır. Erdem akıldan yoksun bir alışkanlık olmayıp, içinde yaşanan duruma uygun tepki vermeyle ilgili iradeye dayalı bir yargıyı eylemektir.

“Aristoteles’in ahlak felsefe anlayışında; ahlak mutluluk ve erdem kavramları ayrılmaz bir yakınlık ve bütünlük içerisindedir”(Durak, 2009:100). İnsan kendisine ait olan erdeme ancak zihni irade’ ye sahip olduğu zaman en iyiye ulaşmış olur. Akıl yeryüzünde yaşayanlar arasında sadece insana verilmesi ile en yüksek iyiye ve mutluluğa sadece insan ulaşabilir. “İnsanın salt kendine özgü fonksiyonu ruhun akla uygun gerçekleşmesi kendine ait zaman diliminde insan için gerçekten iyi olan, tam, kendine ait bir şey olarak mutluluktur. İnsanın madde halinin form kazanması veya ruhun, özü ile birlikte onu başka varlıklardan ayıran parçasının, tam bir eylem hali için de bütünü ile gerçekleşmesinden başka bir şey değildir” (Cevizci, 2006).

İnsan yaşamında erdem irade ile bütünlük kazanmıştır. İnsan iradesini kullandığı ölçüde erdemli olur. Eğer insan iradesinden uzaklaşırsa insanın erdeminden söz edemeyiz. İnsan iradesi ile değil hazcı yönü ile hareket etmiş olursa yine bir erdeme sahip olmamış olur. Erdemli bir birey olmanın merkezinde her zaman ölçülülük esas alınmalıdır. Bu durumda erdemli hareket etmiş olur. Bireyin erdeme yönelmesindeki asıl neden mutluluğa ulaşmak istemesidir. İnsan yaşam merkezinde irade ve ölçülü olmaya yer verdiği oranda erdemli olarak mutluluğu elde etmiş olur.

Erdem iradeden yoksun bir tutum ve alışkanlık olmayıp, içinde yaşanılan duruma uygun bir şekilde tepki vermeye ilgili akla ve iradeye dayalı bir yargıyı aynı zamanda eylemi ihtiva eder. Bu durumdan dolayı her zaman gerçek ve kesin bilgi ortaya çıkartılmalıdır. Gerçek veya doğru bilginin merkezinde ise irade yatar. Aristoteles toplumun temel düşüncelere ilişkin bir anlam gücüne sahip olduğumuzu ifade eder. Aristoteles’in ahlak düşüncesi ve anlayışında insan yaşamının en büyük ve son amacının mutluluk olduğu onun “Eudemos” anlayışında vurgulanmıştır.

“Aristoteles’in teleolojisinin net ve çok açık bir biçimde ortaya çıktığı bir yer de onun irade ve eylem alanıyla ilgili düşüncesidir. Daha açık bir şekilde ifade edecek olursak etiği ve politika felsefesidir. Bu düşünce eksininde aslında Aristoteles’in ahlakla ilgili araştırmalarında odak merkezini oluşturan iyi bir yaşam, politika felsefesiyle ilgili incelemelerinin en temel eylemi konusunu veya nihai amacını meydana getiren iyi bir devlet ve toplum düzeni içinde hayat sürmeyi gerektirir. Aristoteles’in ahlak kuramını, işte bu toplumsal kurallar içinde, söz konusu özgür düşünceye sahip yurttaşlar topluluğu için yazdığını; onun, öncelikle imtiyazlı bir sınıfın erdem ve eudemos ilgili bir ahlak kuram geliştirme düşüncesi ve eylemi ile araştırma yaptığını söyleyebiliriz” (Cevizci, 2015). Aristoteles’in ahlakını anlaya bilmek için yaşadığı dönemin politik koşullarına ve onun sosyopolitik düşüncelerini daha iyi okuma yapmamız gerekiyor. Ahlak bağlamında onun yaşadığı dönemin Atina şehrin yönetimini de ahlak görüşü ile bağlantılıdır. İnsanın toplum içinde yaşamasının bulunduğu çağ ve zaman diliminde amacı en yüksek iyi ve en yüksek mutluluğa ulaşmak olmuştur.

“Aristoteles’e göre erdemlerde iki kısma ayrılır. Bunlardan birincisi zihinsel, ikincisi ise ahlaksal erdemlerdir. Zihinsel erdemler kısmen doğuştan kısmen de eğitim yoluyla sonradan edinilir. Ahlaksal erdemler ise, birey özgür istenci ile yaşamın yönlendirmesine bağlıdır. Her iki erdem türü de akla, bilime, töreye ve istencin özgürlüğüne dayanır. Fakat bu nitelikler daha çok ahlaksal erdemlere özgüdür. Buna göre zihinsel erdemler, yaşamda, kalmak, varlığını korumak ve geliştirmek amaçlarına dönüktür” (Aydın, 2012).

Ahlak ve Erdem ise irade sonucunda alışkanlıklarımız ile kazanılır, alışkanlıkların payı ise eğitimden geçer. İnsan eğitilmiş olduğu oranda erdem ile hareket eder. Diğer taraftan baktığımızda aristokrat bir ailenin erdemi ile bir kölenin erdemi bir olmaz nedeni ise eğitim

farkından ve yaşam standartlarındandır. İnsanı insan yapan o şeydir. Yani özündeki akıldır, insan aklını kullandığı zaman iyiye ulaşır diğer canlılardan ayrılmasıyla mutluluğa daha yakındır. İnsan dışında her hangi bir canlıdan iyi veya mutluluk beklenmez nedeni ise diğer canlılar, akıldan noksandır. Akıl sahibi olan birey için yüksek iyi ve mutluluktan söz edilir.

“Erdeme yönelen kişi yetkinliğe varmakta aşırı bir atılım ortaya koyacak ama ölçülü olanı gerçekleştirmek isteyecektir. Erdemli insan en güzel ölçülü olarak her davranışında gerçekleştiren kişidir. Bu bağlamda erdemlerimizi istemle gerçekleştirdiğimiz yetkin ama ılımlı davranışlarımızı karşılar” (Timuçin, 2007).

Aristoteles’in Etik ve erdem üzerine olan düşüncelerini ele aldığımızda ise erdemın doğasının ne olduğu, onun, iyi ve mutluluk bağlantısı üzerine durulur. Ahlakın ve erdemın araştırılmasında kullanılan ölçülülük kavramı ile açıklanır. Aristoteles erdemi iki farklı boyutuyla açıklamıştır. “Nikomakhos’a Etik eserinde iki türlü erdemden söz eder. Bu erdemlerden birincisi Düşünce erdemi ve diğeri de karakter erdemi diyoruz, doğru yargılama, bilgelik aklı başındalığa, düşünce erdemleri; ölçülülük, cömertlik ise karakter erdemleri olarak söylüyoruz. Düşünce erdemi daha çok eğitim ile oluşur ve gelişir. Bu nedenle de deneyim zaman gerektirir; karakter erdemi ise alışkanlıktan edinilir, adı da bu sebeple küçük bir değişim alışkanlıktan [‘ethos tan’] gelir. Etik bağlamında iyilik, mutluluktur” (Aristoteles, 2005).

Aristoteles bağlamında en önemli erdem altın orta kuralına uyularak yapılmasıdır. Altın orta insana nasıl ölçülü olunması konusunda erdeme sahip olmak için tam bir ölçüttür. Mutluluk erdeme uygun yaşamaktır Aristoteles’e göre erdem ise en iyi’ ye ulaşarak gerçekleşir. Düşünce erdemlerinin temelinde iyi bir eğitim vardır. İyi bir düşünce erdemine sahip olmak için bir düşünürden ders almak her zaman diğer insanlardan daha iyi bir erdeme sahip eder. Aynı zamanda bilgelik yolunda ilerlerken kendi olma bilincini yakalamış olur. İnsan bu durumda istek ve arzuların arınarak iyi’ ye yönelim sağlanır. İyi’ ye ulaşan insan ise mutluluk ulaşmış olur. Düşünce erdemini hâkim olduğu yerlerde adil yargılamalar ve doğruya yönelim daha hızlı ve kontrolde olur. Düşünce erdemini temelinde eğitim var olduğu için her insan düşünce erdemine hâkim olamaya bilir. Örneğin köleler ve kadınlar Antik Yunanda yurttaş olarak sayılmıyordu. Eğitim kapsamında olduğundan dolayı bu haklara efendi, erkekler ve aristokratlar sahiptir.

Karakter erdemlerini temelinde ise cömertlik, ölçülülük gibi kavramlar vardır. Bu erdem ise alışkanlıklar sonucunda kazanılır. Temelinde alışkanlıklar olduğu için doğa vergisi bulunmaz sadece insana aittir. İnsan dışındaki her hangi bir canlıya atfedilmez örneğin bir taşın veya bir aleve atfedilmez karakter erdemi özden gelen alışkanlıklar hâkimdir. Taşın doğası ile insanın özü bir değildir. Yapısı gereği farklı olan şeyde hiçbir zaman alışkanlık edemez. Bu tür erdemler insana ait bir şekilde toplumu bir arada tutan erdemlerdir. İnsanın alışkanlıklarından geldiği için bu tür erdemleri yok sayamayız tam tersine sürekli olarak yaşamımız boyunca geliştirebiliriz. Erdemin temelinde irade merkezli hareket ederiz bu durumda arzu ve isteklerimizden arınarak alışkanlıklarımız altın orta da tutmamıza sağlar iki farklı uçta harekete yapmayarak. Ölçülülüğü temel ekseninde tutarak yaşamış oluruz.

“Aristoteles’in erdemleri ikiye bölmesi; ayrıca etik erdemler arasında birçok erdem sayması da onun Sokrates’ten ayırır. Gerçi Aristoteles’e göre de en tam, en yetkin erdem özü gereği birdir. Ama erdemın koşulu olan ahlaksal yatkinlik, başka insanlar da farklılık gösterir. Örneğin, kölenin düşüncesi ve istenci özgür ruhlu bir insanın düşüncesinden ve istencinden başka biçimdedir, kadının, çocuğun, istenci de olgun bir erkeğinkinden yine başka bir

biçimdedir. Bundan dolayı tek tek kişilerin ahlaksal eylemleri ve ödevleri de çeşitli olmalıdır” (Akarsu, 1998).

Erdemler konusunda insanlar erdemlerini birbirinde farklı tutumlar doğrultusunda hareket ederler. Mesela kimisi kötü olurken kimiler iyi olur. Kimileri cimri olurken kimileri tamamıyla savurgan olur. Bu durumda ise erdemi tam anlamıyla yaşayan ve yaşamayan ayırımına götürür. Ama erdemli diye bilmemiz için ne çok aşırı fazla ne de eksik aşırı durumlarda olunmaması gerekir. Tam ortasını bularak ölçülü hareket etmeli insan bu durumda orta yolu bulan aynı zamanda erdemliliğe ulaşmış olur. Erdemlilik bir şeyi kabul etmek veya tersini yapmak değildir. Altın ortayı sağlayarak erdemli olmaktır. Bu bağlam da yukarıda da bahsini ettiğimiz Aristoteles’in ahlak görüşü ise politik görüşü bağlantılıdır. Bu durumda ise erdem ekseninde politika kitabındaki görüşüne yer verelim.

“Daha başkaları bu durumda bir sakınca görmezler; hukuk uzmanları arasında farklı bir şekil ekseninde her iki görüşü benimseyenler vardır. Bu farklı düşünce ve görüş ayrılığı ve düşünme dalgalanmalarını “üstün” sözünün anlamından kaynak olmaktadır. Hiç kuşkusuz bir şeyi buyruk verme durumuna erişen ve bu sebepten kuvveti en iyi biçimde gerçekleştire bilen bir bakıma erdem ya da yetenektir. Toplum içerisinde zafer kazanan da bir çeşit erdemde yetenek sahibi olarak üstün varlık olduğu için zafer kazanmıştır. Onun içindir ki kuvvetin kendisine özgün bir erdemde olmadığı düşünülüyor; gerçek olan çatışma hakkın ne demek olduğu konusun da çıkar bazıları, hak bu bağlamda insan duygularıdır. Ötekileri ise hakkın “daha kuvvetli olanın egemenliği anlamına geldiğini vurguluyor. Burada bir uzlaştırma durumu yoktur, görüşlerden birine dayanan kanıtların karşıt yan için hiç bir geçerliliği ya da inandırıcılık gücü olmaz ve bizi erdemde üstün olan yönetecek ve efendi (egemen) olacaktır” (Aristoteles, 2014).

Aristoteles politika kitabın’ da Erdemli olan zaferi kazanır. Tabii ne aşırılığa kaçmış olacaksın ne de yokluğa kaçmayacaksın orta yolu kendin elde etmen gerekiyor. Ölçülülüğü sağladığı takdirde erdemli olmuş olursun. Bir köleye kaldıramayacağı yükten fazla yük verirsen bur da erdemli bir davranış sergilememiş olursun. Erdemli davranışı kölenin taşıyacağı yükü izin verdiğin zaman erdemli olmuş olursun. Tabii kölelere de yaklaşma üslubunda erdemli olmanı gösterir. Eğer efendi kölesini kaybederse ortada efendi diye bir şey kalmaz efendi ve köle birbirini tamamlayan tam bir diyalektik yöntemdir. Eğer efendi efendiliğini bilirse kölede bulunduğu durumun farkın da olursa diyalektik bozulmadan düzen ilerler. Aynı zamanda köleler efendilerin aşağısında hayvanların üstünde olarak az da olsa erdemli davranış sergilerler ve o az erdem efendisine duyduğu saygıdan geçer ama demokrasi hareketinde oy kullanmada efendi doğru bir oy kullandığı zaman erdemliliğini yapmış olur. Kölenin özgürlüğü olmadığı sürece böyle bir erdemli davranışta bulunmayacaktır. Efendiler kendilerine saygı duydukları gibi eşyalarını da korudukları gibi kendilerini de efendi gösteren köleleri de bir üst seviyede tutup korudukları zaman kölelerine karşı erdemli bir tutum tutmuş ve toplum içinde sergilemiş olacaklardır. Yöneten, yönetilen erdemleri aynı değildir.

“Dolayısıyla, gerek yönetenin gerekse yönetilen erdemden pay almaları açıktır. Doğadan yönetilmek için yaratılmış canlılar arasında olduğu gibi bunlardan her birinin erdeminde farklılık ve ayrılıklar vardır. Erdemi düşünmek, bizi doğruca beden ruhunu incelemeye götürür; nedeni ise erdemlerin birbirinden ayrı saydığımızı doğal egemen ile doğal buyruk burada bulunacaktır. Öyleyse yöneten de etik erdemi tam olarak gerçekleştirmelidir; nedeni ise insanın ödevi her zaman yıkıcı değil yapıcı olmaktır ve akıl baş yapıcıdır. Öteki üyelerinde her biri için uygun olan tutarda erdemleri olmalıdır. Demek ki sözü edilen sınıfların hepsinde ahlak erdemlerinin bulunması besbelli gerekiyor. Ahlak erdemlerinde belirli bir çeşitlenme

olduğu da açıktır; bir erkekte bir kadında benlik saygısı ya da adalet yahut cesaret, Sokrates’in sandığı gibi aynı değildir; bir yöneticinin cesaretidir, öteki hizmet edenin cesareti öteki erdemlerde böyledir. Köleyle efendi de böyledir bir kölenin işlevinin aşağılık ödevleri yerine getirmek olduğunu görmüştük, dolayısıyla ondan beklenen erdem pek büyük olmayacak gerekse yaşamın da ya da düpedüz beceriksizliğinden ötürü işin savsaklanmasını güvence yetecektir” (Aristoteles, 2014).

Aristoteles yönetim üzerinden sınıf erdemine değinir. Öncelikle efendi her zaman daha erdemli olur nedeni bakacak olursak efendi öncelikle yapıp etiklerinde daha özgürdür. Çünkü efendi yönetilen değil yönetendir. Yaptıklarında daha sorumluluk sahibi ve özgür olduğundan dolayı her zaman daha erdemli davranışlar sergilemek durumundadır. Ama bir köle’ ye değerlendirecek olursak kölede özgürlükten bahsedemeyeceğimiz kadar sorumluluk bilincine’ de yer yoktur. Her zaman efendi daha özgür olduğundan dolayı köleye oranla tam erdemli davranışlara sahiptir. Bu durumu halk üzerinden erdem okumasını yönetim ile değerlendirmiştir. Eğer monarşi bir yönetim olursa halkın nasıl erdemli davranış sergileyeceği belirsiz olur. Çünkü bir kişiye göre erdemli olmak belirlenemez. Erdem toplum tarafından nasıl olacağı şartı ile belirlenir. Bunu için ki! Despot yönetimden her zaman kaçınılmaya çalışılmalı ve herkesin söz sahibi olduğu halkın kendi kriterlerini belirlediği demokrasi olmalıdır. Demokraside her birey daha özgür oldukları için deha erdemli kararlar verebilirler. Buradan da anlaşıldığı gibi Aristoteles’in politik ve etik görüşünün birbirini tamamladığı anlaşılmaktadır. Aristoteles’in ahlak görüşünü daha iyi algılaya bilmek için erdem kavramının alt başlıkların da incelemek gerekiyor.

“Bir tür karar adına insan bir eylemde bulunurken tercih kavramı ile birlikte eylemde bulunmalıdır. İnsan tercih yaparken özünde düşünme olmalıdır. Tercih sadece düşünme sonucunda bulunulan bir eylemdir. Her sanat ve her araştırmanın, aynı şekilde her eylem ve tercihin de bir iyiyi arzuladığı düşünülür; İnsan için en iyi ve en yüksek mutluluk en iyi ve en yüksek etkinlikte yani insanın insan olarak doğasını en eksiksiz şekilde ifade eden ve gerçekleştiren etkinlik türünde söz konusu olur. Bu nedenle iyiyi “her şeyin arzuladığı şey” diye yerine getirdiler” (Aristoteles, 2005).

Aristoteles’in Etik üzerine yazdığı eseri Nikomakhos’ a etik kitabına iyi kavramı ile başlamıştır aklı temele alan her insan iyiyi arzular ve iyiyi tercih eder. İyi insan için en yüksek amaçtır. Her zaman iyi’ ye ulaşmak asıl olan mutluluğa ulaşmanın yolunu sağlar insan yaşamı boyunca bazı şeyleri araç olarak kullanır. “Aristoteles mutluluk konusunda nihayet akla ve dolayısıyla felsefeye dayalı bir hayatın mutlu bir hayat olabilmesi alternatifini ele alır. Buna göre, en yüksek ve ya en iyi hayat biçimi insandaki en yüksek unsura bağlı olan onda ki ilahi öge olarak akla uygun düşen bir hayat olmak durumundadır. Bu ise doğallıkla tefekküre dayalı bir yaşamdan başka bir şey değildir” (Cevizci, 2014).

İnsan aklının iyi ve doğru kullanır, ondan layıkıyla yaralanırsa, insan gibi yaşamış olur. Buna göre mutluluk insanın kendisine özgü işlevi yerine getirmesinden, onun bütün bir hayatı boyunca aklının iyi ve doğru kullanmak ise, erdemi gerektirir. Mutluluğun olmazsa olmaz koşulu etkinliktir, daha net bir şekilde ifade yapacak olursak iradeli insanın kendisini diğer canlılardan, hayvanlardan ayrılmasıyla özünün amacının gerektirdiği, insan varlığının en yüksek amacı ile mutluluğunu yaşamak durumundaysa eğer, gerçekleştirmek durumunda olduğu faaliyet türüdür. İnsanı insan yapan o şeydir. Yani özündeki akıldır, insan aklını kullandığı zaman iyiyi ulaşır. Diğer canlılardan ayrılmasıyla mutluluğa daha yakındır. Herhangi bir hayvandan iyi veya mutluluk beklenmez çünkü diğer canlılar, akıldan noksandırlar. Akıl sahibi olan insan için iyi ile mutluluktan söz edebiliriz. Aristoteles

bağlamın da iyi ve mutluluğu değerlendirdiğimizde; iyi teorik bilgimizle nousta yatan ve pratik işlerimizle ortaya çıkan erdemli bir davranıştır. İyi istemek insanı sınırlandırmak değildir, insanı erdeme yöneltmektir. Erdeme yönelen insan ise sınırsız olur ve böylece özgürlüğünü eline almış olur. İyi insanın ruhunda yatan formudur, mutluluk ise o form ile açığa çıkmıştır. Mutluluğa kavuşan insan böylece formunu gerçekleştirmiş olur. Mutluluğu açığa çıkaramayan yöneticiler ve askerlerdir, onlar rahat bir yaşam süremezler, aksine sürdürdükleri vakit görevlerini erdemli bir şekilde yapamazlar. İnsan iyi ve mutluluğa bilgisizliğinden dolayı ulaşamazlar. Bilgili insan ise iyi ve mutluluk onu yaşamın tabii olmuş olur. Her iyi ve mutluluk bütün insanlarda aynı değildir. Örneğin; kimisi gitar çalarken mutlu olur, kimisi yürüyerek mutlu olur, kimisi ise düşünerek mutlu olur. “Ne ki mutlu ve güzel yaşama en çok tercih edilesi görülen üç şeyde bulunsa gerek: nitekim kimi aklı başındalık en büyük iyidir der, kimi [karakter] erdemi en büyük iyidir der, kimi de haz en büyük iyidir der. Karakter aynı zamanda tercih de bulunmadığımızı zamanda kendini gösteren şeydir. Bu bağlamda karakter ile tercihin birbirini doğru orantılı gösterdiği şeydir. Tercih yaptığımız zaman asıl olan karakterimizi yansıtır. Bir şeyin temelinde insan için nasıl düşünce varsa karakterimizin temelinde de düşünce vardır. Bu bağlamda tercih ve karakterin her ikisinde düşünce hareket ettiriyor. Bazıları mutluluk için bunların önemi konusunda farklı görüşler: biri ötekenden daha çok mutluluğa götürür diyenler var; yani kimi aklı başında lığın [karakter] erdeminden daha önemli olduğunu, kimi[karakter] erdeminin aklı başındalıktan daha önemli olduğunu, kimi ise hazzın bu ikisinden daha önemli olduğunu ileri sürüyor. Bu durum bireyden bireye farklılık gösterir” (Aristoteles, 2017).

Aristoteles’e göre insan aklının iyi ve doğru kullanır, ondan layıkıyla yaralanırsa, insan gibi yaşamış olur. “Bu durumda mutluluk erdemlere uygun yaşamda olsa gerektir. Öyleyse madem en hayırlı iyi mutluluktur ve bunun işler hali amaçtır; erdemlere göre yaşayarak mutlu olabilir ve en hayırlı iyiye sahip olabiliriz. Mutluluk tam iyi ve amaç olduğuna göre, onun bir tam olanda olacağını gözden kaçırmamak gerekir.” (Aristoteles, 2019: 25). Mutluluk insanın kendisine özgü işlevi yerine getirmesinden, onun bütün bir hayatı boyunca aklının iyi ve doğru kullanmak ise, erdemi gerektirir. Mutluluğun erdem olduğu anlamına gelmez; o, gerçekte ruhun erdemli etkinliğinden, üstelik yaşam boyu sürecek faaliyetinden oluşur. Demek ki mutluluğun olmazsa olmaz koşulu etkinliktir, İnsanı insan yapan o şeydir. Yani özündeki akıldır, insan aklını kullandığı zaman iyiye ulaşır. Diğer canlılardan ayrılmasıyla mutluluğa daha yakındır. Herhangi bir hayvandan iyi veya mutluluk beklenmez çünkü diğer canlılar, akıldan noksandırlar. Akıl sahibi insan için iyi veya mutluluktan söz edebiliriz. İnsanın iyiye ulaşması ve en yüksek mutluluğa ulaşması farklılıklar olabilir.

“Bilgelik bilgileri en sağlam olması gerek, bu acık nokta Aristoteles’e göre bilge yalnızca ilkelere ve kurallara dayanan şeyleri bilmekle kalmamalı, ilkeler ve kurallar konusunda da doğruyu bulmalı. Dolayısıyla Aristoteles’e göre bilgelik en değerlilerin başını gelen bir bilim olarak bilim ile eğitim olması gerek. Ahlaki erdemlerde iyi var iken zihinsel erdemleri bilgelik üzerinden insandan insana değişkenlik gösterir. Bilgeli ise ender insanlarda görünür. Aynı zamanda köle ahlakını benimsemek tarafı değildir. Bilgeli insanlar efendi ahlakını da yaşayan ve köle ahlakından ve aynı zamanda kötülüklerden kaçan asil soylu insanlardır” (Aristoteles, 2005).

Aynı zaman da bilgelik bir bilimdir. Bilgelik’ e çok az insan ulaşır. Bilgelik ilkelere bağlı kalmadan kendi doğasında çalışma ister her insan bilgelik erdemine ulaşamaz çok az sayıda ki insan bilgelik erdemine ulaşır bilgelik erdemi düşünce erdeminin içinde barındırır. Ciddi manada iyi bir eğitimden geçtikten sonra her şeyin ortasını yakalayan insanlar bilge erdem sayılır. Toplumda eksiklikleri gördükten sonra o eksiklikleri tamamlamaya çalışan insanlardır.

Aynı zamanda bilgeye düşen görevlerden biri de kanıtı sahip olmaktır. Yanlış bilgiye düşerse eğer bilge kendinden sonraki insanları da hata yaptırmış olur. Bu durumdan dolayı kanıt ekseninde durması hem kendi adına hem de sağlıklı kararlar verilmesi adına erdem sağlanmış olur.

“Aristoteles ahlak erdemleri ele alırken öncelikle cesaret erdemi üzerine durur. Bu erdem insan da cesarettten yoksun korku duygusu ile ilgilidir ve korkaklık ile gözü karalık arasında, yani iki aşırı karar arasında bir Altın ortadır” (Durak, 2009). Cesaret kavramını ahlaki erdemleri bağlamında insanın kendi içinde iki aşırı uç noktasında yaşamaması altın ortayı temel merkeze alarak yaşanması gerektiğini vurguluyor. Aynı zamanda Cesaret şan şöhret peşinden koşulursa erdem sayılmaz. İnsanın kendi çıkarı egemenliği altına girmiş olur. Cesaret ola bilmesi için kendi dışındaki insanlar için kendinden bir şeyler feda etmesi gerekir.

Cesaret erdemine sahip olan insan yaşamı boyunca disiplinli bir şekilde kendisini korkuya kaptırmaz. Erdemli olmak için korkulması gereken şeylerden cesaret erdemi gereği gerektiği zaman korkacak, güzel bir amaç içinde aklının gerektirdiği biçimde kullanacaktır. Aristoteles’in altın orta kavramı ile cesaret erdeminin nasıl oluştuğunu tam olarak ifade edersek ifradı gözü peklik, her şeyden korkmanın gereği korkaklıktır. Bu iki unsur cesaret erdeminin aşırı noktalarını değerlendirmektir. Cesaret bu iki unsurun ölçülü bir şekilde ortasıdır. Cesur kişi güzel bir şey için cesarete altın orta çerçevesinde ölçülü olan şeylere dayanır.

“Aşırı derece bir yiğitlik; erdem olmadığı gibi korkaklıkta bir erdem değildir. Ölçülülüğü sağlayan bir insan cesaretli olarak erdemi kazanmış olur. Aynı zaman da cesur bir asker görevini aksatmadan yaptığı zaman, erdemli bir davranış sergilemiş olur. Halkına karşı bir lider, davranışlarını sağladığı takdirde ve görevlerini aksatmadan yerine getiriyorsa çıkarlarını düşünmeden vazifesini yaparsa erdemli bir tutum sergilemiş olur.

Yiğitlikten sonra ölçülülükten söz edelim; bunların ruhun akıldan pay almayan yanları ile ilgili erdemler oldukları düşünülüyor. Ölçülülüğün hazlar konusunda bir ölçülü olma olduğunu daha öce vurgulanmıştır; acılarla ise daha az ve değişik bir biçimde ilgilidir: haz düşkünlüğü de onlarda görülüyor. Maddi bedenle ve ruhun formu ile ilgili olanları ayırılım, örneğin, onur seviyesi ve öğrenmesi gibi: Her insan, hoşlandığı şeylerden haz alır ve etkilenen beden değil, daha çok irade ve düşünme yetisidir” (Aristoteles, 2005).

Ölçülülük diğer anlamıyla altın ortadır. Yani bir şeyin ne aşırılığına kaçması ne de mahrum bırakılmadır. İnsanın ihtiyacı olanı yönelmesidir. Altın orta insandan insana farklılık gösterir; kimi insanlar bunun oranını kaçırdığı vakit hazza tamamen yöneldikleri vakit erdemsizliğe de yönelmiş olurlar. Erdemsiz insanlar ne mutluluğa ulaşabilirler ne de bilge birisi olabilirler. Altın ortayı yakalayan insan ise erdemli davranışı da yakalamış olur. En iyi mutluluğa sadece ölçülülük ile ulaşılabilir, ölçülülük ne bir matematik ne bir geometri hesabıdır. Ölçülülüğü insan kendisi belirler, ölçülülük bir kölede farklı bir anlam ifade ederken bir efendide ise ayrı bir anlam ifade etmektedir.

“Adalet ve adaletsizliği üzerine düşünelim İnsanın kendi üstüne düşen görevi yerine getirmesi ve kendisine ait olana sahip olmasıdır, her insanın kendisine düşeni yapmasını, doğasının bir parçası olana sahip olmasını sağlayan yasalar da adil yasalardır. Şimdi görüyoruz ki herkes insanların adil olanı yapan insanlar olmalarını adil eylemlerde bulunmalarını ve haklı şeyler istemelerini sağlayan huya adalet; aynı şekilde insanların haksızlık yapmaya ve haksız şeyler istemeye götüren huya da adaletsizlik demek istiyor. Bunun için bizde ilk önce bunları

biçimsel olarak kabul edelim. Nitekim bilimler ve olanaklar ile huylar arasındaki uyum aynı değildir. Çünkü karşıtların olanağının ve bilimin aynı olduğu; oysa karşıt huyların olduğu ama karşıtların huyunu olmadığı düşünülüyor” (Aristoteles, 2005).

Aristoteles Nikomakhos’ a etik kitabının beşinci kitabında adalet erdemini vurgulamaktadır. Aristoteles, öncelikle adalet teriminin anlamını vermekte ve onu açıklamaya çalışmaktadır. Buna göre adalet insanların, toplum içinde bireylerin adil olmalarını sağlayan şeydir, adil davranışlarda bulunmalarını sağlayan bir huyun, istidadın adıdır. Bunun istenilmeyen durumunda ise kişi adaletsiz davranışlarda kendisini bulur. Aristoteles adalet ve adaletsizlik terimlerini birkaç farklı anlamda kullanıldığını ifade edilmektedir. Öncelikle evrensel bir bütün ilke olarak adil ve adaletli olanı yasal olduğunu, yasaya uygun yaşamak ve tarafsızlığı gözettiğini belirtmektedir.

Yasaya uyan insan toplum tarafından daha çok benimsenerek kendisi ve kendisi dışında eşitliği gözeten insan adaletli olacaktır. Buna göre adalet hukuk ve yasaya uygun olanda ve tarafsızlığı ve eşitliği gözetende, adalet dışına çıkmak kendi çerçevesinde yasaya aykırı olanda, eşitliği gözetmeyende bulunur. Görüldüğü gibi yasaya uyan adil uymayan ise adaletsizdir. Yasalar herkes için konulmuştur. Bununla amaçlanana bütün insanlar ortak çıkarlarını, erdem bakımından üstün olanların çıkarlarını veya ortak yararlarını gözetmektir. Bundan dolayı yasalar adildir. Devlette mutluluğun ve iyinin kazanılmasını veya tarafsız bir şekilde korunmasını hukukun ve yasaların verdiği haklar sağlamaktadır. Yasaların temelinde ise erdem vardır.

SONUÇ

Kendi zamanlarındaki kadar önemli ve hala tanınan bu büyük filozof, ahlak kuramına yeni bir bakış açısı getirmiştir. Aristoteles erdemi akıl, bilgi ve mutlulukla eş değer görmektedir. İnsan akli ile hareket yaptığı oranda erdeme sahip olur. Aristoteles göre aklını kullanan birey toplum içerisinde en iyiye ve mutluluğa ulaşmış olur. İyi, teorik bilgimizle akılda yatan ve pratik işlerimizle ortaya çıkan erdemli bir davranıştır. İyi istemek insanı sınırlandırmak değildir, insanı erdeme yöneltmektir. Erdeme yönelen insanda ise sınırsız iyi ve mutluluk olur. Bu şekilde insan ahlak çerçevesinde özgür bir varlık olarak yaşar. İyi insanın ruhunda yatan formudur, mutluluk ise o form ile açığa çıkmıştır. Mutluluğa kavuşan insan böylece formunu gerçekleştirmiş olur. Her insanda erdem aynı olmadığı gibi iyi ve mutluluk bütün insanlarda aynı değildir. İyi ve mutluluğa sahip olmak için insanın yaşamında erdemli davranışlar olmalıdır. Bu durumda ise erdem alışkanlıklarla kazanılır, alışkanlıkların payı ise eğitimden geçer.

Erdem konusunda toplum içindeki her bir birey erdemli davranışlarında birbirinde farklı tutumlar doğrultusunda hareket yaparlar, kimisi kötü davranışlar yaparken, kimileri iyi davranışlarda bulunurlar. Örneğin kimileri cimri davranışlar sergilerken kimileri tamamıyla savurgan davranışlarda bulunurlar. Bu durum ise erdemi tam anlamıyla yaşayan ve yaşamayan ayırımına götürür. Bir insana erdemli bir insan vurgusu yapmamız için ne aşırı fazla ne de aşırı eksik durumlarda olunmaması gerekir. İki aşırı ucun ortasını ölçülü bir şekilde yaşamalıdır. Bu durumda ölçülülüğü yaşamında bulunduran birey erdemliliğe ulaşmış olur.

KAYNAKLAR

Aristoteles, (2019). *Magna Moralia* (Y. Gurur Sev, çev.). İstanbul: Pinhan Yay.

- Aristoteles. (2009). *Nikomokhas 'a etik* (Saffet Babür, çev.). Ankara: Kebikeç Yay.
- Aristoteles. (2014). *Politika* (Mete Tunçay çev.). Ankara: Remzi Kitap Evi.
- Aristoteles. (2017). *Eudemos ' a etik* (Saffet Babür çev.). Ankara: Bilge su Yay.
- Akarsu, B. (1998). *Mutluluk ahlakı*, İstanbul: İnkılap Kitap Evi
- Aydın, A. (2012). *Felsefe düşünce tarihi*, Ankara: Pegem Akademi.
- Cevizci, A. (2014). *Etik- ahlak felsefesi*, Ankara: Say Yay.
- Cevizci, A.(2015). *Felsefe tarihi*, İstanbul: Say Yay.
- Cevizci, A. (2006). *İlkçağ felsefesi tarihi*, Bursa: Asa kitap Evi.
- Durak, N.(2009). *Aristoteles ve Farabi 'de etik*, Isparta: Fakülte Kitap Evi.
- Timuçin, A. (2007). *Düşünce tarihi 1*, İstanbul: Bulut Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

Aristotle, who showed his existence as one of the most important representatives of virtue ethics in the history of thought from the past to the present, left his mark both in the Antiquity and in later periods in his own time, and wrote articles as a result of extensive research on virtue within the scope of morality. He is one of the rare thinkers who have deep thoughts about virtue within the framework of morality. Aristotle, who had different thoughts during his lifetime, always tried to follow Plato even though he put forward new ideas against Plato's ideas. In addition to these, he had pioneering ideas about morality as well as many fundamental subjects of philosophy and succeeded in influencing the thinkers who came after him in a positive way. Aristotle's view of virtue has always been close to his understanding of knowledge and politics, but he seems to have a different thought and understanding from his teacher. Aristotle claimed that man is virtuous within the framework of morality. So one should ask this question. What is virtue from an ethical point of view? Virtue is a pattern of behavior and habit, the emotional disposition and tendency to live in certain ways in appropriate situations. In human life, virtue has gained integrity with will. Man becomes virtuous to the extent that he uses his will. We cannot speak of human virtue if it moves away from human will. If a person acts not with his will but with his hedonistic side, he still does not have a virtue. At the center of being a virtuous individual, moderation should always be based. In this case, he would have acted virtuously. The main reason for an individual to turn to virtue is his desire to achieve happiness. A person achieves happiness by being virtuous as long as he includes will and moderation in the center of his life. Virtue is not an attitude and habit devoid of will, but also includes a judgment based on reason and will, about reacting appropriately to the situation in which one lives. Because of this situation, true and precise information should always be revealed. At the center of true or true knowledge lies will. Aristotle states that we have the power of meaning regarding the basic ideas of society. In Aristotle's moral thought and understanding, he emphasized in his "Eudemos" understanding that the greatest and final purpose of human life is happiness.

Morality and Virtue, on the other hand, are gained through our habits as a result of will, and the share of habits goes through education. A person acts with virtue as much as he is educated. On the other hand, the virtue of an aristocratic family and the virtue of a slave are inseparable because of the difference in education and living standards. It is what makes a human being. In other words, it is the mind in its essence, when people use their minds, they

get better and are closer to happiness by separating them from other living things. The reason why good or happiness is not expected from any living thing other than human beings is that other living things lack intelligence. High good and happiness are mentioned for the person who has reason. In the context of Aristotle, the most important virtue is to follow the golden middle rule. The golden middle man is the perfect criterion for having virtue in how to be moderate. Happiness is living in accordance with virtue. According to Aristotle, virtue is realized by reaching the best. Good education is the basis of the virtues of thought. To have the virtue of good thought, learning from a thinker always makes him have a better virtue than other people. At the same time, while walking on the path of wisdom, he catches the consciousness of being himself. In this case, a person is purified from desires and desires and orientation towards the good is provided. The person who reaches the good will reach happiness. Where the virtue of thought is dominant, fair trials and the right orientation are faster and in control. Since education is the basis of the virtue of thought, every person may not be able to dominate the virtue of thought. For example, slaves and women were not considered citizens in Ancient Greece. Since it is within the scope of education, these rights belong to the master, men and aristocrats. On the basis of character virtues, there are concepts such as generosity and moderation. This virtue is acquired as a result of habits. Since it is based on habits, there is no nature tax, it belongs only to humans. It cannot be attributed to any living thing other than humans, for example, to a stone or a flame. The nature of the stone and the human essence are not the same. It can never become a habit in something that is different by nature. Such virtues are those that hold society together in a human way. We cannot ignore such virtues because they come from human habits, on the contrary, we can constantly develop them throughout our lives.

In terms of virtue, each individual in the society acts in accordance with different attitudes in their virtuous behaviors, while some behave badly, some behave well. For example, some exhibit stingy behaviors while others engage in completely wasteful behaviors. This situation leads virtue to the distinction between living and non-living. In order for us to emphasize a person as a virtuous person, one should neither be in excessive nor excessively deficient situations. The middle of the two extremes should live in moderation. In this case, the individual who has moderation in his life reaches virtuousness.

This great philosopher, as important and still recognized as in his own time, brought a new perspective to moral theory. Aristotle equates virtue with reason, knowledge and happiness. A person has virtue as long as he acts with his mind. According to Aristotle, the individual who uses his mind reaches the best and happiness in society.